

9. Nino C. The Ethics of Human Rights / C. Nino. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 336 p.
10. Алексі Р. Теорія дискурсу та права людини / Р. Алексі // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1. – С. 73–98.
11. Ковалевский М. Государственное право европейских государств / М. Ковалевский // История политических и правовых учений : [хрестоматия для юридических вузов и факультетов] / под общ. ред. Г. Демиденко. – Х. : Факт, 1999. – 1079 с.
12. Максимов С. Правовая реальность: опыт философского осмысления: [монография] / С. Максимов ; Нац. юрид. акад. Украины им. Я. Мудрого. – Х. : Право, 2002. – 328 с.
13. Давлетшина Н. Демократия, государство и общество : [учеб. пособие] / Н. Давлетшина, Б. Кимлика, Р. Кларк, Д. Рэй. – М. : Инст. пед. систем, 1995. – 302 с.
14. Мілль Д. Про свободу. Роздуми про представницьке врядування. Поневолення жінок / Д. Мілль ; пер. з англ. Є. Мірошниченка, В. Єрмоленка, В. Триліса. – К. : Основи, 2001. – 464 с.
15. Погребняк С. Сопротивление угнетению. Восстание. Революция (теоретико-правовой анализ в свете доктрины прав человека) / С. Погребняк, Е. Уварова // Право і громадянське суспільство. – 2013. – № 2. – С. 4–61.
16. Кірсте С. Право людини на демократію як наріжний камінь права / С. Кірсте // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 2. – С. 51–72.
17. Лапин Н. Проблема социокультурной трансформации / Н. Лапин // Вопросы философии. – 2000. – № 6. – С. 3–17.

ГУБСЬКА А. В.,
провідний науковий співробітник
(Національна академія
прокуратури України)

УДК 343.163

ПРОКУРОРСЬКЕ РЕАГУВАННЯ НА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення та види прокурорського реагування на порушення законодавства, виявлені за наслідками перевірок з питань виконання судових рішень. Визначено також основні напрямки діяльності прокурора у цій сфері, на яких можливо застосування заходів реагування.

Ключові слова: прокурор, рішення суду, виконавче провадження, перевірка порушення законів, реагування прокурора, постанова прокурора, подання, позовна заява.

В статье проанализированы нормативно-правовое обеспечение и виды прокурорского реагирования на нарушения законодательства, выявленные по результатам проверок исполнения судебных решений. Определены также основные направления деятельности прокурора в этой сфере с возможным применением мер прокурорского реагирования.

Ключевые слова: прокурор, решение суда, исполнительное производство, проверка нарушения законов, реагирование прокурора, представление, исковое заявление.

The article is devoted to the analysis of legal providing and prosecutors reaction to revealed law violations during inspection of implementation of court decisions. Also this article are certain main directions of prosecutors activity in this sphere, where public prosecutors react to revealing violation.

Key words: *public prosecutor, judgment, enforcement procedure, inspection of law violations, prosecutors reaction, prosecutors resolution, prosecutors ruling, statement of claim.*

Вступ. Виконання рішення суду є самостійною й невід'ємною складовою права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Однак національна статистика щодо невиконаних судових рішень красномовно свідчить про існування в Україні внутрішньої проблеми з їх виконанням, яка викликає обґрунтовані нарікання в суспільстві й вже вийшла за межі країни. У зв'язку з невиконанням рішень національних судів громадяни звертаються до Європейського суду з прав людини із сотнями заяв. Виплати справедливої сатисфакції за такі порушення обходиться державі чималих коштів, а Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях констатує про відсутність в Україні ефективного механізму контролю за виконанням судових рішень. Така ситуація є загрозовою, оскільки може створити у представників інших європейських країн враження, що Україна порушує взяті на себе міжнародні зобов'язання, а також призвести до втрати державою статусу в міжнародних товариствах і організаціях.

Одним з дієвих механізмів в системі захисту та відновлення порушених прав громадян та держави на стадії виконання судових рішень є реагування прокурора на виявлені під час проведення перевірок порушення законодавства у цій сфері. Від того, наскільки ефективно прокурори реагують на такі порушення, залежить реальний вплив на зміцнення законності на даному напрямі.

З огляду на це набуває актуальності питання підвищення ефективності прокурорського реагування при здійсненні діяльності з питань захисту прав та інтересів громадян і держави при виконанні судових рішень.

Дослідженню питань діяльності прокурора, у тому числі у цій сфері, присвячена значна кількість наукових праць. Зокрема, ці питання вивчалися Ю.В. Білоусовим, М.М. Говорухою, К.В. Гусаровим, В.В. Долежаном, Ю.М. Дьоміним, Т.О. Дунасом, І.М. Козьяковим, М.В. Косютою, М.Й. Курочкою, І.Є. Марочкіним, О.Р. Михайленком, М.І. Мичко, Г.П. Середою, В.В. Сухоносом, В.Я. Тацієм, Ю.С. Шемшученком, М.К. Якимчуком та іншими.

Однак у зв'язку з розвитком суспільства та процесами, пов'язаними з реформуванням прокуратури та визначенням її функцій (зокрема здійснення функції нагляду за додержанням і застосуванням законів), виникають дискусійні питання щодо статусу прокурора у виконавчому провадженні та вжиття заходів реагування на виявлення порушення законодавства з питань виконання судових рішень за наслідками проведених наглядових перевірок.

Постановка завдання. Наглядовою діяльністю прокурора щодо додержання законодавства при виконанні судових рішень має бути охоплено усе коло суб'єктів, які згідно із законом уповноважені на їх виконання, а саме: державні виконавці при проведенні ними виконавчих дій; керівники служби органів державної виконавчої служби при здійсненні ними контролю за законністю виконавчого провадження; учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій; органи, які виконують рішення про стягнення коштів, зокрема органи виконавчої, казначейської та фіскальної служб, банківські, кредитно-фінансові та інші установи. Крім того, прокурорський нагляд у цій сфері поширюється також і на органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування й державного контролю, а також на інші державні органи,

установи та організації з питань законності та повноти вжитих ними заходів, спрямованих на виконання постановлених на їх користь судових рішень.

Основною формою наглядової роботи прокурора є проведення перевірок додержання й застосування законів на відповідних напрямках прокурорської діяльності. У ході їх проведення прокурори шляхом виконання комплексу організаційних, процесуальних та інших дій і заходів виявляють і попереджають правопорушення, встановлюють обставини, що їм сприяли, а за їх наслідками вирішують питання про притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, відшкодування завданих збитків, тобто вживають заходи реагування в межах повноважень органів прокуратури. У статті досліджуються форми реагування прокурора на виявлені порушення законодавства з питань виконання судових рішень, комплексне застосування яких сприятиме реальному захисту та поновленню прав та інтересів громадян у цій сфері.

Результати дослідження. Відповідно до п. 14.7 наказу Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 6 «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» при виявленні в ході здійснення захисту інтересів громадян та держави при виконанні судових рішень порушень закону в діяльності органів, установ та організацій, а також у діях фізичних осіб прокурор зобов'язаний вживати заходи щодо їх усунення відповідно до повноважень, визначених Законом України «Про прокуратуру» [1].

В залежності від характеру виявлених порушень закону формами прокурорського реагування можуть бути:

- 1) внесення подання;
- 2) ініціювання у встановленому законом порядку притягнення особи до дисциплінарної, адміністративної відповідальності;
- 3) складання протоколу про адміністративне правопорушення;
- 4) початок досудового розслідування;
- 5) звернення до суду в передбачених законом випадках.

Право прокурора на внесення подання передбачене ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», яка визначає подання як акт реагування прокурора на виявлені порушення закону з вимогою (вимогами) щодо усунення порушень закону, причин та умов, що їм сприяли; притягнення осіб до передбаченої законом відповідальності; відшкодування збитків; скасування нормативно-правового акта, окремих його частин або приведення його у відповідність із законом; припинення незаконних дій чи бездіяльності посадових осіб.

Так, у разі виявлення прокурором порушень у діяльності службових осіб органів державної виконавчої служби, а також посадових осіб підприємств, установ, організацій, які допустили порушення діючого законодавства при виконанні судового рішення, за невиконання або неналежне виконання ними своїх службових обов'язків, при відсутності підстав для притягнення до інших видів відповідальності вноситься подання про усунення порушень та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності.

Ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» містить загальні вимоги до подання, в якому прокурор може вказати всі виявлені ним порушення, встановлені причини та умови їх вчинення, а також зазначити про необхідність вжиття заходів щодо їх усунення. П. 12.3 наказу Генерального прокурора України від 7 листопада 2012 року № 3 «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів» конкретизовано, що у поданнях обов'язково зазначається особу, яка допустила порушення закону, його зміст та порушену норму, а також необхідність та строк вжиття посадовою особою або органом відповідних заходів [2]. При внесенні подання прокурор забезпечує також контроль за своєчасністю та повнотою його розгляду заходів, у тому числі шляхом проведення контрольних перевірок.

У разі відхилення подання в цілому чи частково або неповідомлення прокурора про результати розгляду подання, прокурор може звернутися до суду з позовом в порядку, передбаченому ч. 5 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру».

Під поняттям «позов прокурора в порядку, передбаченому частиною 5 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру»», слід розуміти звернення уповноваженого прокурора про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах у разі відхилення внесеного ним подання в цілому чи частково або неповідомлення прокурора про результати розгляду подання, а також якщо подання не вносилося. Ці позови за своєю правовою природою не є представницькою діяльністю, прокурор сам виступає позивачем, використовуючи від імені держави свій статус суб'єкта владних повноважень для оскарження правових актів, дій чи рішень інших суб'єктів владних повноважень. Подаючи позов як суб'єкт владних повноважень, прокурор реалізує власну компетенцію [3, с. 50].

При зверненні з таким позовом прокурор може заявляти вимоги щодо:

1) визнання незаконним нормативно-правового акта відповідного органу повністю чи в окремій його частині;

2) визнання протиправним рішення чи окремих його положень щодо скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень;

3) визнання протиправними дій чи бездіяльності, зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від вчинення певних дій.

З такими ж позовними вимогами прокурор може звернутись до суду й у випадках, коли подання не вносилося, тобто невнесення прокурором подання щодо рішення, яке суперечить закону, не позбавляє його права на звернення до суду з позовом.

Для звернення прокурора з позовом до суду встановлюється 15-денний строк, що обчислюється з дня одержання повідомлення про відхилення подання або в разі неповідомлення прокурора про результати розгляду подання з дня закінчення визначеного прокурором строку для його розгляду.

При встановленні у діяннях винної особи ознак адміністративного правопорушення прокурором виноситься мотивована постанова про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності, яка підлягає направленню повноважній посадовій особі або відповідному органу. Такі повноваження застосовуються при виявленні фактів невиконання законних вимог державного виконавця щодо усунення порушень законодавства про виконавче провадження, несвоєчасного подання або неподання звітів про відрахування із заробітної плати та інших доходів боржника, неподання або подання недостовірних відомостей про доходи й майновий стан боржника, неповідомлення боржником про зміну місця проживання або місця роботи (отримання доходів). У таких випадках винні особи притягуються до відповідальності за ст. 188 КУпАП.

Загальні вимоги до постанови про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності передбачені ст. 24 Закону України «Про прокуратуру». Постанова про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності підлягає розгляду уповноваженою посадовою особою або відповідним органом у 10-денний строк з дня її надходження, якщо інше не встановлено законом.

У разі невиконання законних вимог прокурора або ухилення від їх розгляду прокурором порушується питання про відповідальність посадових осіб згідно з вимогами КУпАП (статті 185, 185). При складанні протоколів про адміністративне правопорушення враховуються вимоги щодо таких документів, викладені у ст. 256 КУпАП.

За результатами прокурорської перевірки при виявленні фактів вчинення посадовими особами органів державної виконавчої служби, а також державними службовцями інших установ, які перевірялись, дій, зазначених в статтях 1, 4 Закону України «Про засади запобігання й протидії корупції», вони на підставі складеного прокурором протоколу можуть бути притягнуті судом до адміністративної відповідальності у разі, коли вчинене ними діяння не містить складу злочину.

Ст. 24 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що прокурор також порушує дисциплінарні провадження щодо посадових осіб за невиконання або неналежне виконання ними своїх обов'язків шляхом внесення відповідної постанови. У разі, якщо такими особами є державні службовці (органів державної виконавчої служби або інших державних установ), крім дисциплінарних стягнень, передбачених ст. 147 КЗпП України, до них можуть бути застосовані інші заходи дисциплінарного впливу відповідно до ст. 14 Закону України «Про державну службу». Зазначеною нормою передбачено, що за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, перевищення своїх повноважень, а також за вчинення проступку, який дискредитує державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює, можуть застосовуватись такі заходи дисциплінарного впливу, як попередження про неповну службу відповідність, затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду.

За наявності обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, прокурор зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування чи з дотриманням правил підслідності передати наявні матеріали до органу досудового розслідування й доручити проведення досудового розслідування.

Підставою для вирішення питання про кримінальну відповідальність є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить ознаки вищезазначених кримінальних правопорушень.

Кримінальна відповідальність у сфері виконання судових рішень може наставати у таких випадках:

- невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкодження їх виконанню (ст. 382 КК України);
- незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт або яке описано чи підлягає конфіскації (ст. 388 КК України);
- ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів) (ст. 164 КК України);
- ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків (ст. 165 КК України). Необхідною умовою притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення даного злочину також є наявність рішення суду, яке набрало чинності, згідно з яким особа зобов'язана сплачувати кошти на утримання своїх непрацездатних батьків;
- невиконання або неналежне виконання особою, якій доручено зберігання чи охорона чужого майна, своїх обов'язків, якщо це спричинило тяжкі наслідки для власника майна (ст. 197 КК України).

Положення частини 2 ст. 87 Закону України «Про виконавче провадження» передбачають можливість відшкодування заходами цивільно-правового реагування збитків, завданих державним виконавцем фізичним чи юридичним особам, що надає прокурору право на звернення до суду щодо захисту прав стягувача та інших осіб з відповідним позовом.

У таких випадках відшкодування збитків, завданих державним виконавцем при вчиненні виконавчих дій у судовому порядку є реалізацією процесуальної гарантії забезпечення прав громадян та юридичних осіб при примусовому виконанні рішень, адже у порядку позовного провадження можуть захищатися не лише права стягувача, але й права боржника, якщо діями державного виконавця йому буде завдано матеріальну чи моральну шкоду [4, с. 751–752].

На правовідносини, пов'язані з відшкодуванням шкоди у виконавчому провадженні, поширюються загальні положення про відшкодування завданої шкоди (збитків), передбачені нормами ЦК України та Закону України «Про виконавче провадження».

Прокурор у кожному конкретному випадку самостійно в позовній заяві визначає, з посиланням на законодавство, підстави подання позову, вказує, в чому саме полягає чи може полягати порушення прав, свобод чи інтересів громадянина або інтересів держави, обґрунтовує у позовній заяві необхідність їх захисту й визначає позивача (громадянина або орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правових відносинах).

Позовна заява прокурора у виконавчому провадженні є правовим засобом, спрямованим на забезпечення відшкодування шкоди (збитків), заподіяних порушенням закону внаслідок дій (бездіяльності) державного виконавця, розтрата зберігачем переданого на зберігання арештованого майна, в результаті неправомірних дій, які перешкождали стягненню з боржників сум, визначених рішенням тощо [5, с. 122].

У зв'язку із цим прокурор може звернутися до суду з наступними категоріями позовів:

- 1) про стягнення коштів, неутриманих з боржника з вини юридичної особи (ч. 1 ст. 87 Закону України «Про виконавче провадження»);
- 2) про визнання права власності на майно й про зняття з нього арешту (ч. 1 ст. 60 Закону);
- 3) про зняття арешту із заставленого майна (ч. 4 ст. 54 Закону);
- 4) про відшкодування шкоди зберігачем майна (ч. 6 ст. 57, ч. 5 ст. 59 Закону);
- 5) про відшкодування збитків, заподіяних державним виконавцем під час здійснення виконавчого провадження (ч. 2 ст. 87 Закону).

За позовом прокурора також можуть бути визнані незаконними скасовані нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) внаслідок вчинення державним виконавцем корупційного правопорушення (ст. 24 Закону України «Про засади запобігання й протидії корупції»).

Крім того, на державного виконавця в разі вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, може покладатися обов'язок щодо відшкодування збитків, заподіяних державі, підприємству, установі, організації, незаконним використанням приміщень, засобів транспорту, зв'язку, іншого державного майна або коштів, що здійснюється на загальних підставах і умовах матеріальної відповідальності працівників. З таким позовом також може звернутись прокурор.

Висновки дослідження. Кінцевим результатом діяльності прокурора при виконанні судових рішень має бути реальне поновлення порушених прав і свобод громадян та законних інтересів держави у цій сфері. Досягнути цієї мети можливо лише шляхом комплексного застосування всіх форм прокурорського реагування на виявлені порушення законодавства з питань виконання судових рішень, а саме: внесення подання; ініціювання у встановленому законом порядку притягнення особи до дисциплінарної, адміністративної відповідальності; складання протоколу про адміністративне правопорушення; початок досудового розслідування; звернення до суду в передбачених законом випадках. Вжиття цих заходів можливо лише за наслідками перевірок, проведених прокурором в порядку нагляду за додержанням та застосуванням законів з питань виконання судових рішень, тобто саме наглядова функція прокуратури є дієвим та ефективним механізмом в системі захисту прав громадян та інтересів держави у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень : наказ Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.

2. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів : наказ Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.

3. Руденко М. Поняття та нормативний зміст позову прокурора, поданого в порядку ч. 5 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» / М. Руденко // Вісник прокуратури. – 2013. – № 8. – С. 48–56.

4. Фурса С.Я. Закони України «Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: наук. – практ. коментар / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, С.В. Щербак. – К.: Видавець Фурса С.Я.; КНТ, 2008. – 1172 с.

5. Руденко М.В. Участь прокурора у виконавчому провадженні: теоретико-прикладні проблеми, новації, шляхи оптимізації / М.В. Руденко, С.О. Малахов. – К.: Алерта, 2013. – 204 с.

ГУСЕЙНОВ С. З.,

слухатель

(Академия государственного управления
при Президенте Азербайджанской
Республики)

УДК 342.3

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ТЕРРИТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

В статье исследуются отношения в сфере конституционно-правового регулирования территориального устройства Азербайджанской Республики на различных исторических этапах. Отмечается значение российско-иранских договоров Гюлистан (1813 г.) и Туркменчай (1828 г.) в установлении исторических границ Азербайджана как в XIX веке, так и в XX веке. С учетом того, что история конституционного строительства Азербайджанской Республики связана с ее пребыванием в составе СССР, в статье дан анализ состояния урегулированности территориальных вопросов, находящихся в ведении союзной республики. Изучение изменений состава территории республики в 1918–1922-х гг. показало, что формирование в Южном Кавказе Армянской Республики и расширение ее территории в 1991–1993 гг. стало возможным в результате усилий кремлевского руководства по «перекройке» территории Азербайджана. В статье рассматриваются основные направления решения проблем, связанных с армянскими претензиями к азербайджанской территории и принятием конвенции о правовом статусе Каспийского моря. По мнению автора, вопрос об аннулировании советско-иранских договоров 1921 г. и 1940 г. должен решаться при достижении общего согласия новыми прикаспийскими государствами, являющимися правопреемниками СССР. Только благодаря общему согласию новые прикаспийские государства сообща, без участия Ирана, могли бы выработать единую платформу по совместному использованию Каспийского моря и его ресурсов.

Ключевые слова: республика, территориальное устройство, договор, Каспийское море.

У статті досліджуються відносини у сфері конституційно-правового регулювання територіального устрою Азербайджанської Республіки на різних історичних етапах. Відзначається значення російсько-іранських договорів

